

MACIEJ ŁOBOCKI. EGY 16. SZÁZADI LENGYEL-MAGYAR PÁLYA

SZYMON BRZEZIŃSKI

A Magyar Királyság 16. századi szétesése azzal a következménnyel is járt, hogy új karrier-, illetve vagyonosodási lehetőségeket nyitott meg. A középkori Magyarország területén két egymással versenyző hatalomközpont szerveződött, ami kedvezett az eliten belüli átrendeződéseknek és előléptetési kísérleteknek, akár a Habsburg jogar alatt, akár a Szapolyaiak oldalán. Több kutatás bizonyította, hogy ebben a folyamatban gyakran jelentős szerephez jutottak a külföldről érkezők. A politika és diplomácia területéről olyan kiemelkedő példák említhetők, mint Lodovico Gritti, Fráter György vagy Hieronim Łaski. Ezt az utat rajtuk kívül még több, talán kevésbé ismert szereplő is követte. A jelenségnek voltak előzményei, amelyet számos késő középkori példa bizonyít lengyel magyarországi karrierек esetében, tekintettel a világi és egyházi pályákra egyaránt.¹ Az 1526 utáni Magyar Királyság és Erdély vonzó célpontja maradt a vagyonra, presztízsrre és hatalomra vágyó lengyel elit tagjainak.

A tanulmány a fent említett jelenséget egy konkrét példán keresztül igyekszik mélyrehatóan vizsgálni. Maciej Łobocki [Łobodzki] (1490 után–1553) alakja több feldolgozásban feltűnik, de leginkább mint háttérszereplő jelenik meg.² Az eddigi

- 1 *Wacław Urban*: Stosunki słowacko-polskie w epoce Odrodzenia i reformacji (połowa XV–początek XVII w.), *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*. 1967. XII. 32–33.; *Grzegorz Żabiński*: Działalność braci Piotra i Mikołaja Komorowskich na Górnym Węgrzech w okresie rządów Macieja Korwina. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne* 128. (2001) 79–92.; *Uő*: Działalność braci Piotra i Mikołaja Komorowskich na Górnym Węgrzech w latach 1440–1457 (w świetle badań w Archiwum Bardiowskim). *Studia Historyczne* 43. (2000: 1. sz.) 3–25.; *Stanisław A. Sroka*: Polacy na Węgrzech za panowania Zygmunta Luksemburskiego 1387–1437. Kraków 2001.; *Uő*: Herzog Ladislaus von Oppeln als ungarischer Palatin (1367–1372). *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung* 46. (1997: 2. sz.) 224–234.; *Uő*: Stanisław Kostka, II. Lajos udvarnoka. In: „Köztes-Európa” vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére. Szerk. Bagi Dániel – Fedeles Tamás – Kiss Gergely. Pécs 2012. 431–438.
- 2 *Veress Endre*: Izabella királyné 1518–1559. Bp. 1901. 337–338., 351–355., 358.; *Aleksander Hirschberg*: Hieronim Łaski. Lwów 1888. 162., 201., 233., 248–249., 321.; *Janusz Pajewski*: Węgierska polityka Polski w połowie XVI wieku (1540–1571). Warszawa 1932. 51–53., 57–59., 77–81., 83–87.; *Małgorzata Duczmal*: Izabela Jagiellonka, królowa Węgier. Warszawa 2000. 155., 273–275., 323–327., 337–338.; *Jacek Wijaczka*: Stosunki dyplomatyczne Polski z Rzeszą Niemiecką (1519–1556). Kielce 1998. 164–165.; *Andrzej Dziubiński*: Stosunki dyplomatyczne polsko-tureckie w latach 1500–1572 w kontekście międzynarodowym. Wrocław 2005. 152.; *Orgona Angelika*: Jan Zygmun. János Zsigmond lengyelországi udvara. *Folia Historica. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve* XXI. 1998–1999. 9–13. A neve forrásokban különböző alakban fordul elő (Loboczki, Loboczky), ezeket a magyar történészek is használták, magyarosított keresztnévvel. Maga Łobocki a latin nyelvű leveleit „Loboczky” vagy „de Lobudzicze” névvel írta alá (ill. a helynév másik átírásával), gyakran lengyelországi Małyń/Malin („ex Malyn”) és Tarkó urának címezte magát.

legteljesebb életrajzi feldolgozás szerzője Waclaw Urban.³ Egyrészt egyedi, másrészt azonban a kor viszonyait kiválóan tükröző életpályának mutatkozik. Lengyel egyházi személyből I. (Szapolyai) János titkára, majd I. Ferdinánd tanácsosa és ügynöke lett. Szenátori nemzetség közeli rokona volt, aki háromszor váltott pártot, mégis a Jagellók szolgálatában végezte. A tanulmány célja rendezni, kiegészíteni és kontextusba helyezni az ismereteinket, koncentrálnva Łobocki magyarországi éveire és a lengyel-magyar kapcsolatokban töltött szerepére.

Łobocki köznemesi család sarja volt, amely a Sieradz vidéki Łobodzice-ből (ma: Łobudzice) származott. Maciej szülei Rafał (megh. 1495 előtt) és Anna Łaska voltak. Anyja főúri család sarja volt, akinek az egyik testvére Jan Łaski (1456–1531) 1503 és 1510 között koronai nagykancellár, 1510-től pedig a gnieźnói érseki és prímási tisztséget töltötte be. Anyja másik testvérének, Jarosławnak (megh. 1521) három fia volt: Jan (Joannes a Lasco, humanista, a kor egyik kiemelkedő egyházi reformátora), Hieronim (sieradzi vajda, majd Szapolyai János és I. Ferdinánd diplomatája) és Stanisław (sieradzi vajda, diplomata).⁴ A család fénykora az utolsó két Jagelló király, különösen I. Zsigmond uralkodása idejére tehető. A család tagjai sem előbb, sem utóbb nem töltöttek be hasonló jelentőségű pozíciókat.

Anyai rokonsága kulcsfontosságú volt Maciej életében, ugyanis a Łaskiknak döntő szerepe volt pályája alakulásában. Kezdetben Jan Łaski érsek pártfogolta, majd halála (1531) után unokatestvére, Hieronim támogatta. Az egyetemi képzést unokaöccseinek, Maciejnek és bátyjának, Mikołajnak Jan Łaski biztosította.⁵ 1509-ben a prímás közbenjárásának köszönhetően az ifjú Łobocki testvérpár, hogy „alkalmatlanságuk” miatt elkerülték a katonai szolgálatot a moldvai hadjárat során.⁶ Maciej bátyja, Mikołaj (megh. 1558) szintén az egyházi pályát választotta, poznani kanonokként töltötte be a spicymierz-i várnagy tisztséget.⁷ Jan Łaski támogatásával Maciej a krakkói akadémián mesteri fokozatot szerzett, majd egyetemi tanulmányai után (1515) karrierjének következő állomása a gnieźnói érsekség volt: 1517-ben megkapta a gnieźnói főesperességet, amelyet ténylegesen

3 Waclaw Urban: Łobocki (Łobodzki) Maciej h. Jastrzębiec. In: Polski Słownik Biograficzny (a továbbiakban: PSB). XVIII. (1973). 374–375. vö. *Uő*: Stosunki i. m. 32. (I. ezeket további irodalommal)

4 Vö. Piotr Tafilewski: Jan Łaski (1456–1531) kanclerz koronny i prymas Polski. Warszawa 2007.; Oskar Bartel: Jan Łaski. Warszawa 1999.; Jan Łaski (1599–1560): w pigęsetlecie urodzin. Red. Wojciech Kriegseisen – Piotr Salwa. Warszawa 2006.; Halina Kowalska: Łaski Jan (Joannes a Lasco) h. Korab. PSB XVIII. 237–244.; Waclaw Urban: Łaski Hieronim (Jarosław) h. Korab. PSB XVIII. 225–229. (életrajzát magyarul vö. Két tárgyalás Sztambulban. Hyeronimus Łaski tárgyalása a töröknél János király nevében. Habardanecz János jelentése 1528. nyári sztambuli tárgyalásairól. Összeáll. Barta János. (Régi magyar könyvtár. Források 5.) Bp. 1996. 41–45.; Janusz Sikorski: Łaski Stanisław h. Korab. PSB XVIII. 253–255.

5 Tafilewski, P.: Jan Łaski i. m. 116., 289. Az érsek állítólag a végrendeletében megemlékezett Maciejről, mint a leghűségesebb barátjáról (*Jan Korytkowski*: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych. I–IV. Gnieźno 1883. II. 527.), kortárs kutatás ezt viszont nem bizonyította: Tafilewski, P.: Jan Łaski i. m. 264.

6 Archiwum Główne Akt Dawnych, Metryka Koronna (a továbbiakban: AGAD MK) 23. f. 721. Regesztum: Matricularum Regni Poloniae Summaria. Pars I–VI. Ed. Teodor Wierzbowski et al. Varsaviae 1905–1999. (a továbbiakban: MRPS). IV. Vol. 1. Nr. 832.

7 Urban, W.: Łobocki Maciej i. m. 374.

csak 1525-ben foglalt el.⁸ 1521 és 1525 között łęczycai dékán volt. Karrierje szorosán kapcsolódott nagybátyjai hatalmához: Łobocki bérletbe kapta az érseki uradalmakat, elnyerte az érsekség egyik legfontosabb posztját, a gnieznói káptalan kancellárságát.⁹ Működése nem volt problémamentes, elmaradt az annáták fizetésével, amelyről az érsekkel ellenséges viszonyban levő Piotr Tomicki krakkói püspök és alkancellár nem hanyagolta el Rómát is értesíteni.¹⁰ A Jan Łaski által szorgalmazott kinevezések felháborították az érsek politikai ellenfeleit és a helyi klérust.¹¹ 1522-ben az ifjú Łobocki Rómában tartózkodott nagybátyja követeként. Sikerült megszereznie a kruszwicei javadalmat, de ezt végül I. Zsigmond megvétőzte. Rómában azonban belekeveredett a Jan Łaski és Erazm Ciołek plocki püspök közötti konfliktusba, amelynek következtében bebörtönözték, de az érsek barátainak köszönhetően, valamint váltságdíj ellenében kiszabadult.¹²

Łobocki korai karrierje nem különbözött más hasonló nemesi egyházi és világi pályától, eltekintve annak impozáns tempójától. Könnyen elképzelhető, hogyan alakulhatott volna hazájában életpályája. A befolyásos, de már idős nagybátyjának pozíciója meggyengült az 1520-as években, ő maga eltávolodott a politika fősodratól. Maciej további felemelkedését megakadályozhatta volna a primás halála. Azonban elképzelhető, hogy idővel műveltségének köszönhetően elnyerte volna a kancelláriai – például királyi – titkári posztot és megismerhették volna őt egyházi tisztségviselőként, püspökként vagy, mint a Jagellók diplomatáját. Egyfajta modellnek tekinthetjük Mikołaj Łobocki vagy Stanisław fiának, Mikołaj Łaskinak a pályafutását.¹³ Maciej sorsa azonban másképpen alakult. 1528-ban következett be döntő fordulat az életében: elhagyta az egyházi pályát. Becsvágyó unokatestvérével, Hieronim Łaski-val együtt jött Magyarországra kiaknázni a megosztott királyságban körvonalozódó lehetőségeket.

Hieronim Łaski diplomáciai tevékenysége Szapolyai János szolgálatában számos adományt eredményezett. A lengyel főúr a szepesi ispáni (1528) és erdélyi vajdai (1530) címek mellé megkapta a szepességi tartományokat: Késmárk és Neduc várát, a szepesi bányavárosokat (Richnót, Gölncibányát), valamint a sárosi

8 Korytkowski, J.: *Prałaci* i. m. 526–527. A szerző nem ismerte Łobocki magyarországi pályát. Hasonlóképpen vö. *Adam Boniecki*: *Herbarz polski*. XV. Warszawa 1912. 340. (tévesen Łobocki 1528-iki haláláról). Ezt a hibát a kortárs Jan Łaski-monográfia szerzője ismételte: *Tafiłowski, P.*: Jan Łaski i. m. 264.

9 AGAD MK 37. f. 212. (MRPS IV/1. Nr 3846.); *Tafiłowski, P.*: Jan Łaski i. m. 287.

10 Acta Tomicianae. Epistolae, legationes, responsa, actiones, res gestae Serenissimi Principis Sigismundi eius nominis Primi Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae. I–XVIII. Posnaniae 1852–1999. (a továbbiakban: AT). XI. Nr. 108. 99.

11 Uo. XIII. Nr. 53. 56.

12 *Tafiłowski, P.*: Jan Łaski i. m. 237–242. (Jan Łaski panaszlevele I. Zsigmondhoz: 1522. május 5.); *Urban, W.*: Łobocki Maciej i. m. 374.

13 Mikołaj Łaski (megh. 1572) 1552 óta Zsigmond Ágost, majd Katalin királyné udvarnoka volt, 1565 előtt királyi titkár, krasnystawi és malborki (marienburgi) sztarosza: *Marek Ferenc*: *Dwór Zygmunta Augusta*. Organizacja i ludzie. Oświęcim 2014. 220.; *Miroslaw Korolko*: *Seminarium Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego. Humanisci w kancelarii królewskiej Zygmunta Augusta*. Warszawa 1991. 219. Habsburg Katalin királynéi udvarában a testvére, Zofia Łaska is szolgált: *Agnieszka Marchwińska*: *Królewskie dwory żon Zygmunta Augusta*. Organizacja i składy osobowe. Toruń 2008. 143–144., 207–208.

uradalmakat.¹⁴ A Lengyel Királyság és a szepességi lengyel zálog szomszédságában, fontos észak-déli kereskedelmi útvonalon fekvő városok és falvak biztos jövedelmet jelentettek. A megszerzett birtokok lehetővé tették az útvonalak ellenőrzését, ami a kereskedelem, a kommunikáció és az információáramlás mellett a hadi műveleteknél is fontos szerepet játszott. Mindez igen jelentősnek bizonyult a korabeli politikai viszonyok szempontjából, különösen a lengyel-magyar kapcsolatokat tekintve.¹⁵ Az előnyökhöz nem tartozott hozzá a közbiztonság, ugyanis a 15. század végétől a lengyel-magyar határvidéken megerősödött a szervezett rablás. A mohácsi vést követő években Felső-Magyarország szintén nyugtalan térséggé vált. A vidéket megosztotta Szapolyai János és I. Ferdinánd küzdelme. A változó viszonyok kondottiereket, kalandorokat és vagyonszerző figurákat vonzottak, mint például lausitzi Nikolaus von Minckwitzot vagy Móré Lászlót. Hieronim Łaski és unokatestvére sikerrel használták ki ezt a zavaros időszakot. Megjegyzendő, hogy Łobocki döntését jól időzítette, hiszen a hozzá hasonló kalandoroknak kedvező időben érkezett meg Magyarországra. Miután Łaski elnyerte az oszmán támogatást Szapolyai János számára, a Tarnówbán tartozkodó király visszaindult hazájába a lengyelországi száműzetésből és rendkívüli szüksége volt támogatókra.¹⁶ Támogatásukat adományokkal biztosította. Szerémi György kritikus megítélése szerint ilyenkor „a lengyelek sok hasznot vettek a királyon jogtalanul”.¹⁷ Habár Hieronim Łaski felemelkedéséhez kortárs honfitársaik között nem találunk hasonlókat Magyarországon, de közismert, hogy I. Zsigmond alattvalói szolgáltak János király udvarában és hadseregében.¹⁸

Maciej Łobocki első magyarországi évei minden bizonnyal inkább a rablólovag tevékenységével teltek. Célja a szepesi egyházi birtokok megszerzése volt, amelynek a megvalósításában a „kozákok”-nak nevezett zsoldos katonák segí-

14 Urban, W.: Łaski Hieronim i. m.; *Andrzej Piecuch*: O przygranicznych kontaktach polsko-słowackich. Region Gorlice–Bardejov. Gorlice 2008. 10–11.

15 *Janusz Kurtyka*: Starostwo spiskie (1412–1769/70). In: Terra Scepusiensis. Stan badań nad dziejami Spiszu. Stav badania o dejinach Spiša. Red. Ryszard Gładkiewicz et al. Levoča–Wrocław 2003. 505–517.; összefoglalóan l.: *Ivan Mrva*: Územie Spiša a boj o uhorskú korunu medzi Ferdinandom Habsburským a Jánom Zápol’ským. In: uo. 535–543.; *Nora Baráthová*: Vzťah obyvatel’ov Kežmarku k Pol’sku. In: uo. 545–551.; a lengyel panaszokra l.: *Julia Radziszewska*: Studia spiskie. Katowice 1985. 59; a határmenti viszályokra: *Uő*: Komisje graniczne polsko-węgierskie od strony Spisza w XVI wieku. In: *Mediaevalia*. W 50. rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego. Oprac. Józef Garbaciak et al. Warszawa 1960. 375–392. vő. *Németh István*: Információszerzés és hírközlés a felső-magyarországi városokban. In: *Információáramlás a magyar és török végvári rendszerben*. Szerk. Petercsák Tivadar – Berecz Mátyás. (Studia Agriensia 20.) Eger 1999. 117–127.; *Botlik Richárd*: Szapolyai János lengyel szövetségesei. Szilvásvárad 2008.

16 A politikatörténeti háttérről l. Két tárgyalás i. m. 23. kk.; *Barta János*: A Sztambulba vezető út 1526–1528. Bp. 1983.

17 Szerémi György emlékirata Magyarország romlásáról 1484–1543. Közl. Wenzel Gusztáv. (Monumenta Hungariae Historica. Scriptorum 1.) Pest 1857. 229.; *Szerémi György*: Levél Magyarország romlásáról. In: *Humanista történetírók*. Szerk. Kulcsár Péter. Bp. 1977. 398.

18 Vő. *Simon Zsolt*: Szapolyai János familiárisaik egy lajstroma 1531-ből. In: *Tanulmányok Szapolyai Jánosról és a kora újkor Erdélyről*. Szerk. Bessenyei József – Horváth Zita – Tóth Péter. Miskolc 2004. 231–241. A lengyelek magyarországi katonai szolgálatáról l. *Marek Plewczyński*: Wojny i wojskowość polska w XVI wieku. 1: Lata 1500–1548. Zabrze 2011. 299–305.; vő. *Botlik R.*: Szapolyai János i. m. 105–116.

tették.¹⁹ Ez komoly felháborodást okozott a Szepességben: Łobockit és más kalandorokat a papság „tolvajainak, fosztogatóinak és rablóinak” nevezett Georg Moller, a szepesi papi fraternitás jegyzőkönyvében. Hasonlóan ítélte meg a lőcsei krónikás Conrad Sperfogel is.²⁰ Az 1530-as években birtokszerzése már szervesen zajlott, de változatlanul Hieronim Łaski támogatásával. Unokatestvére megbízásából a késmárki várban kormányzott. Ekkortól már szisztematikusabban kezdte gyarapítani Sáros vármegyei vagyonát. 1533-ban 4000 aranyforintért zálogba kapta Łaskitól a Bártfa környéki, körülbelül tíz faluból álló bartosfalvai (Bartošovce) uradalmat. Az elzálogosítás célja az is volt, hogy az I. Ferdinánd oldalára átpártolni készülő Hieronim Łaski megőrizze a lehető legtöbbet magyarországi adományaiból. Ennek érdekében a főúr átruházta azokat feleségének, Annának, aki 1536-ban megerősítette a zálogot Łobockinak. Párhuzamosan (1532) Łobocki elnyerte a Tárca család örökségét képező tarkői (Kamenica) várat és uradalmat.²¹ Sáros vármegyei birtokszerzésével kezdetét vette egy több éves birtoklási viszály.²² Változó szerencsével küzdött, de minden kudarc ellenére el kell ismerni, hogy hosszabb távon szerencsés birtokszerzőnek bizonyult. Az 1550 körüli összeírás Sáros vármegye második legnagyobb birtokosának említi az akkori főispán, Serédy György után, ugyanis 126,5 portát bírt 16 helységben.²³ Néhány évvel azelőtt viszont Georg Wernher aggodalommal, de elfogultsággal is figyelmeztette I. Ferdinándot, hogy Łobocki pénzügyi fondorlatoknak köszönhetően a Szepesség „nagy részének van birtokában”.²⁴

- 19 Urban, W.: Maciej Łobocki i. m. 374.; *Carolus Wagner*: *Analecta Scepusii sacri et profani. Pars I–III. Vindobonae 1774–1778. II. 52.*
- 20 *Bruckner Győző*: *A reformáció és ellenreformáció története a Szepességben. (1520–1745) I. Bp. 1922. I. 45.* (Hi sunt insignes fures, praedones et latrones – *Matricula Molleriana* 70.); a lelőhelyekről: *Csepregi Zoltán*: *A közösségi kultúra a magyarországi reformációban.* In: *Teológia és kultúra. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem oktatóinak tanulmánykötete.* Szerk. Szabó Lajos. Bp. 2014. 15–16. *Wagner, C.*: *Analecta i. m. II. 179.* (Horváth János szepesi prépost kifosztása).
- 21 *Maksay Ferenc*: *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. I–II. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II.16) Bp. 1990. I. 16., II. 606.; Hirschberg, A.*: Hieronim Łaski i. m. 201.; *Urban W.*: Maciej Łobocki i. m.; *Berzeviczy Edmund*: *A tarkőiek hatalmi törekvései Sárosban a XIV., XV. és XVI. században (III. közlemény). Századok 28. (1894: 8. sz.) 742–745.; Sárközy Sebestyén*: *Az északi határok őre: Tarkó vára. Várak, kastélyok, templomok 6. (2010: 2. sz.) 6.; Tarkó váráró I. I. Krzysztof Moskal*: *Zamki w dziejach Polski i Słowacji. Między Wisłą a Hornadem. I–II. Nowy Sącz 2004–2005. I. 39–40., II. 12–13.; Michal Slivka – Adrián Vallašek*: *Hradý a hrádky na východnom Slovensku. Košice 1991. 20., 133. Veress Endre (Izabella i. m. 337. 4. l.)* szerint Łobocki 1539–1543 között Nógrád vármegyei Somoskón lakott. Veress nem hivatkozott forrásokra, a rendelkezésemre álló anyag alapján nem tudtam megerősíteni ezt az információt, így elfogadni sem.
- 22 *Stephanus Brodericus*: *Epistulae. Ed. Petrus Kasza. Bp. 2012. Nr. 209 (390–391): Johann von Katzianer Frangepán Ferenchez és Brodarics Istvánhoz, 1533. november 23. – kéri a fegyverszünet alatt elkobzott birtokok visszaadását. vö. Wagner, C.*: *Analecta Scepusii i. m. I. 40–41.*
- 23 *Maksay F.*: *Magyarország birtokviszonyai i. m. II. 601. (Serédy György: 127,5 porta 66 helységben, Bártfa város: 108 porta 14 helységben), 604–605.; adatok az egyes birtokjairól: uo. II. 611., 614–615., 623. vö. Piecuch, A.*: *O przygranicznych kontaktach i. m. 11.*
- 24 *Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ungarische Akten, Allgemeine Akten (a továbbiakban: HHStA UA AA) Fasc. 52. Konv. C. f. 106v–107.*

Egyidejűleg Łobocki megpróbálkozott beolvadni az ország politikai elitjébe és házassági kötelékekkel megerősíteni a pozícióját. Feleségül vette Bánffy Dorottyt, akinek apja alsólendvai Bánffy János (1490 k.–1534) volt, királyi pohárnokmester, Szapolyai János kitartó támogatója, aki 1527–1528-ban horvát bán, valamint 1530 és 1534 között a nádori tisztséget is betöltötte.²⁵ Dorottya első férje Tárczay Miklós, aki Mohácsnál elesett sárosi ispán volt.²⁶ Így Łobocki házassága révén nem csupán jelentős vagyon birtokába jutott, hanem egy országos jelentőségű családdal is rokonságba került.

Az új családi kötelékek nem szorították háttérbe a Hieronim Łaski-hoz fűződő rokonsági viszonyát. Łobocki hűségesen szolgált neki, legalábbis a neve mindig felmerült terveivel és ügyeivel kapcsolatban. Kétségtelen, hogy kezdettől fogva szerepet játszott Łaski birtokügyeiben, de nagyon hamar politikai feladatokat is kapott. 1529-ben már, mint Szapolyai János titkára szerepelt a forrásokban.²⁷ Ennek köszönhetően építette a kapcsolatait a magyar politikai elitben, Szapolyai és I. Ferdinánd oldalán egyaránt.²⁸ Nem teljesen tisztázott Łobocki Hieronim Łaski diplomáciájában vállalt szerepe az első magyarországi években. Követként utazott a lübecki fejedelmi találkozóra, a Magyarországon toborzó oszmánokhoz (1532), a lengyel udvarba (1534) és a csehországi Znaimba, ahol az I. Ferdinánddal való tárgyalások folytak (1535).²⁹ Ezen kívül tudjuk, hogy 1533-ban Łaski követtségbe küldte Łobockit Konstantinápolyba, Brodarics István szavai szerint „in suis negotiis privatis”.³⁰ Homályos Łobocki perzsa követsége, amelyről a szakirodalom is beszámol.³¹ A kérdés az 1531. október 31-ei Siegmund von Herbersteinhez küldött Hieronim Łaski leveléhez vezethető vissza. Łaski azt üzentte I. Ferdinánd diplomatájának, hogy Szapolyai János már nem hajlandó lemondani a Habsburgok javára. Tömören megemlítette, hogy nincsen híre a perzsáktól, de elküldte a sahhoz saját „testvéret”, Łobockit, akinek a napokban várható a visszatérése. A rokonáról azt írta, hogy „olyan hűséges hozzám, hogy akár Indiába is men-

25 *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főméltóságai 1526–1848. Bp. 1988. 69., 91.; *Nagy Iván*: Magyarország családai. I–XIII. Pest 1857. I.155–162.; <http://archivum.piar.hu/arisztokrata/index.htm>, 2015. augusztus 15. A családról vö. *Séllyei Elek*: Alsólindvai Bánffy nemzetség naplója. Tudománytár 9. (1841) 253–260., 321–325.; *Bilkei Irén*: Az alsólendvai Bánffy család a XVI. században. In: *Studije o zgodovini Lendave. Tanulmányok Lendva történelméből. Lendva 1192–1992. Szerk. Göncz László. Lendva–Győr 1994. 70–75.*; *Monok István*: A Bánffy család alsólindvai udvara és könyves műveltsége. In: *Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700. Szerk. Monok István. Bp. 2005. 60–67.*

26 *Nagy I.*: Magyarország családai i. m. XI. 42., 44.

27 HHStA UA Miscellanea Fasc. 425. Konv. A. f. 70–71. vö. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, E 185. János király levelei. f. 3. (1530. évi adat).

28 *Brodericus, S.*: Epistulae i. m. Nr. 176 (335.). A levelei és a hozzájuk csatolt mellékletek az átpártolás után is ápoltságukat bizonyítják: uo. Nr. 274., 275. (490–491.)

29 AT XIII. Nr. 272., 252.; *Urban, W.*: Łobocki Maciej i. m. 374.; *Lasciana* nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens 1556–61. Hrsg. Hermann Dalton. Berlin 1898. 207. (Ifj. Jan Łaski követe I. Zsigmondhoz); *Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte. 4. Hrsg. Karl August Muffat. München 1857. Nr. 198., 448.*

30 *Brodericus, S.*: Epistulae i. m. Nr. 195. (361.), Brodarics István Nádasdy Tamásnak, Pécs 1533. május 18.

31 *Hirschberg, A.*: Hieronim Łaski i. m. 162.; *Urban, W.*: Maciej Łobocki i. m.; *Duczmal, M.*: Izabela Jagiellonka i. m. 274.

ne velem³². Aleksander Hirschberg a Habsburg keleti diplomácia kontextusába helyezte az idézetet.³³ Ha az információ a követségről helytálló, nagyon fontos vonást adna Łobocki életpályának. A kérdés további kutatást igényel, mert Łaski egyetlen említése nem ad biztos alapot következtetésekre. Jól ismert a sieradzi vajda öndicsőítő és dezinformációs haljama, amely például a követségi beszámolóiban is megnyilvánult. Biztos viszont, hogy ezzel a levéllel nem csak saját presztízsét és diplomáciai hatékonyságát igyekezett bizonyítani a Habsburgokkal szemben, de az unokatestvérét is jó fényben akarta feltüntetni.

1535-ben Hieronim Łaski kegyvesztés és bebörtönzés következtében átértékelte I. Ferdinánd oldalára, a kapcsolatfelvételben Jan Łaski és Jan Tarnowski közvetítettek, de Maciej Łobocki is aktívan részt vett benne.³⁴ Łaski lépése természetesen fordulatot is jelentett az unokatestvére életében. Elvesztette a Tárcajavára a birtokok egy részét, sőt, Johannes von Katzianer Habsburg hadvezér el is fogta Eperjesen.³⁵ A nehézségek ellenére nem tétlenkedett és hamarosan felvette a kapcsolatot Béccsel, amivel segíteni is akart Hieronim átállásában. Hűséget esküdött Ferdinándnak és odaadással szolgálni kezdett új urának, ahogyan erről I. Ferdinándnak küldött jelentései tanúskodnak. 1535 decemberében Szapolyai János és Petru Rareș moldvai vajda közötti megegyezésről tájékoztatta, majd néhány nappal később az ehhez kapcsolódó erdélyi politikai hangulatról, valamint biztosította a királyt Hieronim Łaski és Jan Tarnowski lojalitásáról.³⁶ A következő években egyre jobban sűrűsödött az uralkodóval való levélváltása, ahogyan erről a bécsi állami levéltár *Hungarica*, *Turcica* és *Polonica* sorozataiban megmaradt számos levele tanúskodik.³⁷ A levelek kétféle tárgyúak: egyrészt birtokügyekben íródott panaszok, kérelmek és oklevelek, másrészt politikai jellegű hírek és elemzések. A két témacsoport szorosan összefonódott egymással.

A birtokügyek jelentős része sértésekhez, felségjogokhoz és tulajdonjogi vitákhoz kapcsolódott. 1537-ben a király kárpótolta Łobockinak a Szapolyai által elfoglalt jószágát.³⁸ 1539-ben Łobocki Tomás de Lascano ellen intézte sérelmeit. A Szapolyai-pártiakkal harcoló akkori felső-magyarországi főhadparancsnok-helyettest azzal vádolta, hogy hamis híreket terjesztett a feleségéről és a birtokairól, valószínűleg megkérdőjelezve a tulajdonjogait. Az ügyben Hieronim Łaski is pa-

32 De Persa nihil est, misi tamen frem D. Loboczky ad ipsum, cuius adventum expect indies, ipse dicit omnia, qui me sequetur etiam si proficisceretur ad Indos – Franz von Buchholtz: Geschichte der Regierung Ferdinand des Ersten. I–IX. Wien 1831–1838. IX: Urkundenband. 49.

33 Hirschberg A.: Hieronim Łaski i. m. 161–163.

34 Włodzimierz Dworzaczek: Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Warszawa 1985. 65–71.; vö. Quellen i. m. Nr. 198., 448. (Łobocki 1535-ös közbenjárása I. Ferdinándnál)

35 Nagy I.: Magyarország családai i. m. XI. 44.; Berzeviczy E.: A tarkóie i. m. 743.

36 Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia. Ed. Andreas Veress. (Fontes Rerum Transylvanicarum 4.) I.: 1468–1540. Bp.–Kolozsvár 1914. Nr. 212. (255.), 214. (257.); vö. Dworzaczek, W.: Hetman i. m. 71.; Władysław Pociecha: Królowa Bona (1494–1557). Czasy i ludzie odrodzenia. I–IV. Poznań 1949–1958. IV.189.

37 HHStA UA AA Fasc. 39–54; HHStA Staatenabteilungen Türkei I. (a továbbiakban: HHStA Türkei I.). Karton 4–6.; HHStA Staatenabteilungen Polen I (a továbbiakban: HHStA Polen I.) Fasc. 4–5.

38 HHStA Reichsregisterbücher. Ferdinand I. Bd. 2. f. 270., 282. (évi 500 Ft).

naszokat intézett a királyhoz a bartosfalvai kúria és uradalom pusztulása miatt.³⁹ Łobocki következő ellenfele Serédy Gáspár lett. A vita a Łaskinak adományozott falvak hovatartozása és a jobbágyok fölötti bíraskodási jogok, valamint Łobocki feleségétől elkobzott helységek körül folyt.⁴⁰ Łobocki azzal is vádolta a felső-magyarországi főkapitányt, hogy megnövelte a borszállításokat, valamint a beszedett adót.⁴¹ A kapcsolatok a késmárki polgárokkal sem voltak problémamentesek. Łobocki ekkor is unokatestvére pártfogását élvezte a királynál.⁴² Komolyabb volt a viszály Piotr Kmitával. A krakkói vajda és egyben koronai nagymarsall a ketős magyar királyválasztás óta következesen támogatta Szapolyai Jánost, annak halála után pedig támogatta a határozottabb lengyel politikát Izabella királyné oldalán.⁴³ Szepesi sztarosztaként nagy szerepet játszott a lengyel-magyar határvidéken is. Így Maciej Łobocki nemcsak politikai, hanem gazdasági szempontból is szembekerült vele. 1540-ben Łaski egyik szepesi birtoka miatt ellentétbe került a lengyel szepesi sztarosztaság egyik közigazgatójával és Kmita emberével, Jakub Łomnickivel. Egyben I. Ferdinánddal szemben Szapolyai halála utáni hónapokban hangsúlyozta a második fél ellenséges politikai hozzáállását is.⁴⁴ Bőséges forrásanyag tükrözi a Szepesbéla és Késmárk közötti viszályt, amelyet fokozott Csáji István, szepesváraljai polgár, volt vármegyei és káptalani jegyző szepesi várba való bebörtönzése.⁴⁵ A sértett I. Zsigmondhoz fordult panaszaival. Łobocki is felkereste az ügyben a lengyel uralkodót, hogy saját álláspontját megvédje. I. Zsigmond azonban nem osztotta a véleményét és a tanácsurak bevonása után felelősnek találta, szerinte maga Łobocki sértette a szepesi sztarosztaság alattvalóit, ami ráadásul meggyengítette a kapcsolatait I. Ferdinánddal is. A király elkeseredetten kiemelte, hogy az igaztalanságok még attól is súlyosabbak, mivel az okozója lengyel alattvaló. Emlékeztette a jó szomszédsági viszony fenntartására.⁴⁶ Łobocki

39 HHStA UA AA Fasc. 39. Konv. D. f. 3.; Konv. E. f. 29., 35–36., 37–37v; Konv. F. f. 79., Fasc. 40. Konv. A. f. 7. Lascanoról I. *Korpás Zoltán*: V. Károly és Magyarország (1526–1538). Bp. 2008. 278.; a háborúról: *H. Németh István*: Várospolitika és gazdaságpolitika a 16–17. századi Magyarországon. I–II. Bp. 2004. I. 101–102.

40 HHStA UA AA Fasc. 39. Konv. F. f. 92–92v, Fasc. 40. Konv. A. f. 24–25., 27., 49.

41 HHStA UA AA Fasc. 44. Konv. C. f. 13v–14. (1540. december 9.), 51–52. (I. Ferdinánd válasza).

42 HHStA UA AA Fasc. 42. Konv. A. f. 22–23., Konv. C. f. 28. (1540. július 8.).

43 Életére I. *Halina Kowalska*: Kmita Piotr (Sobieński, Sobiński) z Wiśnicza h. Szreniawa. PSB XIII (1967–1968). 97–100.; *Radziszewska, J.*: Studia i. m. 114–116.

44 HHStA Türkei I. Karton 5. Konv. 1. f. 122–123. (1540. szeptember 10.), válasz: uo. f. 136.; vö. HHStA UA AA Fasc. 43. Konv. A. f. 58.; *Antal Gévy*: Urkunden und Acktenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungern und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrhundert. I–III. Wien 1838–1842. III. Nr. 19–21. (28–31.). Łomnickiról: *Tadeusz M. Trajdos*: O początkach rodziny Kołaczkowskich. Almanach Muszyn 2004. 58–66.; *Űő*: Jeszcze raz o Jakubie Łomnickim. Glosa do dziejów rodziny Kołaczkowskich. Almanach Muszyn 2005. 98–99.

45 Archiwum Główne Akt Dawnych (Varsó). Metryka Koronna. Libri Legationum (a továbbiakban: AGAD LL) t. 6. f. 123v–143v, t. 8. f. 203–204v. Kiadás: A lengyel királyi kancellária *Libri legationum* sorozatának magyar vonatkozású iratai. II. 1526–1541. Közread. Tóth Péter. Miskolc 2003. Nr. 108a–i, 109–111. (242–263.); l. még *Tóth Péter*: Késmárk és Szepesbéla határügye (1536–1540). Levéltári évkönyv XI. Miskolc 2002. 7–39.

46 AGAD LL t. 8. f. 240v–242. (1540. április 15.); Biblioteka Czartoryskich (Krakkó), kézirat 57. (Teki Naruszewicza t. 57.). Nr. 57. 211–213.; A lengyel királyi kancellária i. m. Nr. 132. (283–284.).

és Hieronim Łaski emberei nem tettek eleget a királyi kívánságnak, amiről az 1540. év végi, valamint az 1541. évi újabb panaszok tanúskodtak.⁴⁷ Párhuzamosan Łobocki a lengyelországi családi birtokokra is felügyelt. Sikertelenül próbált gazdálkodni ott, amelyben Stanisław Łaski és talán Mikołaj Łobocki is megakadályozták.⁴⁸

Hieronim Łaski 1541. december 22-én halt meg, 1542 februárjában felesége is követte. Az elhalálozások következtében megnőtt a lengyel főúr unokatestvérének birtokigazgatási szerepe: Łaski egyik testamentáriusaként Łobocki gyámja lett két kisebb gyermekének, Barbarának és Albertnek (Olbrachtnak).⁴⁹ Magyarországon és Lengyelországban is egyaránt képviselte az érdekeit, amellet saját pozícióját is meg tudta erősíteni. Łaski halála után már másnap Krakkóból I. Ferdinándhoz fordult hírekkel és védelmezési kérelemmel. Az uralkodóhoz írt, a következő hónapokban és években küldött levelekben szívesen hivatkozott a megboldogult Łaski akarására, I. Ferdinánd szolgálatában tett érdemeire és a gyermekei érdekében vállalt saját szerepére. Így történt a szepesi préposttal, Batthyány Ferencel, Révay Ferenc stavnikai apáttal és másokkal, akik elfoglalták a korábban Łaskinak adományozott birtokokat.⁵⁰ Egyszerre védte a saját jószágát, illetve a Łaskitól megszerzett bartosfalvi uradalmat. 1542 őszén meghatározó volt a viszály Péter és Márton Barannal, a jelentős bártfai polgárokkal. A hosszú per után elvesztette a bartosfalvi uradalom egy részét.⁵¹ Hieronim Łaski árváinak az ügyében Łobocki az oszmánokkal is felvette a kapcsolatot: 1542 végén a szultánhoz küldött egy Ambrosius nevű görögöt, hogy megnyerje neki Szülejmán jóindulatát. Úgy tűnik, hogy e lépését az akkori oszmán térhódításhoz kapcsolódó félelmek okozták. Valószínűleg egyfajta zsarolásnak is tekinthető, amelynek célja az lehetett, hogy megerősítse Łobocki tárgyalási pozícióját a magyar királlyal szemben. Elgondolkoztható, hogy a küldetésről I. Ferdinándot is értesítette.⁵² Ugyanakkor az is feltételezhető, hogy hírszerzésként is szolgált. Az ilyen típusú kezdeményezéseknek az volt a következménye, hogy a tanácsos ebben az időben ellenséges intrikákkal került szembe. A következő évben teljes elszántsággal tagadta az állítólagos áru-

47 AGAD LL t. 9. f. 63v–64. (I. Zsigmond I. Ferdinándhoz, 1540. december 31.), t. 10. f. 100v–101. (I. Ferdinánd I. Zsigmondhoz, 1541. augusztus 12.), A lengyel királyi kancellária i. m. Nr. 212. (449.)

48 *Urban, W.*: Łobocki Maciej i. m. 374.

49 AGAD MK 66. f. 47. (MPRS IV/3. Nr. 21327). Anna Kurozwęcka testamentumának a megerősítése. Tárgyámok Seweryn Boner és Jan Tęczyński voltak.

50 HHStA Türkei I. Karton 5. Konv. 3. f. 63–64. (*Bucholtz, F.*: Geschichte i. m. V. 162.); HHStA UA AA Fasc. 48. Konv. C. f. 14–16., Konv. D. f. 13–15., 104–105., Fasc. 50. Konv. C. f. 6–14., Fasc. 53. Konv. B. f. 56–57. (Georg Pauschner szepesi vár kápitánya ellen), f. 115., 125–126v; Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia. (a továbbiakban: ETE) I–V. Szerk. Karácsonyi János – Kollányi Ferenc. Bp. 1909. IV. 320–321. vö. a 24. lj. (Georg Wernher véleménye Łobockiról).

51 Uo. Fasc. 48. Konv. D. f. 104–105., Fasc. 50. Konv. C. f. 33., 58–59.; HHStA Polen I. Fasc. 4. Konv. 1. f. 158–159., Konv. 2. f. 2–3.; *Urban, W.*: Łobocki Maciej i. m. 374. Péter Baranról l. *Alžbeta Gácsová*: Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. storočí a v prvej polovici 16. storočia. Bratislava 1972. 172–174.; Dokumenty polskie z archiwów dawnego Królestwa Węgier. Wyd. Stanisław A. Sroka. 5. Kraków 2012. passim.

52 HHStA UA AA Fasc. 49. Konv. B. f. 34.; HHStA Polen I. Fasc. 4. Konv. 2. f. 8.

lását.⁵³ Biztos viszont, hogy 1543-ban Jan Tarnowski és Piotr Gamrat gnieźniói érsek megfontolták, hogy érdemes-e I. Zsigmonddal versenyezni Hieronim Łaski felső-magyarországi örökségéért, amely I. Ferdinánd és a szultán jóváhagyásával Izabella királyné menedékhelye lehetne.⁵⁴ Feltételezhető tehát, hogy annak idején a Krakóban gyakran megforduló Łobockinak volt valami köze az efféle tervekhez. Valószínű, hogy a lengyel kapcsolat további kontextust ad az oszmán kapcsolatfelvételnek.

Łobocki birtokügyi követelményeinek se a magyar helytartótanács nem kedvezett, se a pozsonyi kamara, amely a késmárki harmincad ügyében írt Ferdinándnak.⁵⁵ A kérdés része volt a Késmárk és Lőcse közötti konfliktusnak, amely érdekes megvilágításban mutatta a határmenti pénzügyi viszonyokat, mivel a késmárkiakat krakkóiakkal kötött titkos kereskedelmi megállapodással vádolták a királyi hivatalnokok. Ugyanis I. Ferdinánd hosszabb távon nem hagyta jutalmazás nélkül a szolgálatát: 1548-ban Łobocki birtokai bővültek a volt karthauzi menedékkői (Lapis Refugii) kolostor javaival.⁵⁶ A következő évben a király megerősítette őt a mostohafia, Tárcazy György Sáros, Szepes, Heves és Abaúj vármegyei birtokainak tulajdonában.⁵⁷ Łobocki tovább vitte a Łaski család gazdasági ügyeit, képviselve Albertot a Magyar Királyságban és Lengyelországban egyaránt.⁵⁸ Közvetített I. Ferdinándnál különböző más ügyekben is, például Stanisław Odrowąż vajdának és Anna feleségének (Báthory Zsófia mazóviai hercegnő öröksége kapcsán) vagy a Łaskik egyik familiárisának érdekében.⁵⁹

Łobocki felső-magyarországi tevékenysége fontos a hely-, gazdaság- és családtörténet szempontjából. A tanácsos alakja azért is jellegzetes, mivel hatékony informátorként szolgált I. Ferdinándnak. Nem alaptalanul 1551-ben hivatkozott a sok tanácsra, amelyet a Habsburg uralkodónak írt különböző ügyekben.⁶⁰ Jelenlései körülbelül tízéves időszak alatt keletkeztek, a megmaradt iratanyag szerint a legtermékenyebbek a Buda eleste utáni évek voltak (1542–1543). Łobocki többször utazott akkor Krakóba a Łaskik ügyeiben. Ezenkívül a családi kapcsolatok, valamint a szepesi és sárosi birtokok elhelyezkedése, és érdekei több szállal fűzték

53 HHStA UA AA Fasc. 52. Konv. C. f. 74–74v.

54 Biblioteka Narodowa (Varsó). Biblioteka Ordynacji Zamoyskich. Teki Górskiego (Acta Tomicianae). T. 23. Nr. 2815. f. 142. (Piotr Gamrat és Jan Tarnowski I. Zsigmondhoz, f. 141–142v).

55 HHStA UA AA Fasc. 50. Konv. C. f. 58–59., 66–66v, 68.

56 ELTE Könyvtára Kézirattár. Coll. Kaprinayana B. 28. köt. 217.; ETE V. Szerk. Karácsonyi János – Kollányi Ferenc. Bp. 1912. Nr. 7. vö. *Stanisław A. Sroka*: The contacts between the Monastery at Lapis Refugii and Poland. In: Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order. Eds. Martin Homza et al. Levoča–Salzburg 2008. 107–110.; *Ivan Chalupecký*: Die politische und kulturelle Lage in der Zips im 15. und 16. Jahrhundert und die Kartäuser am Lapis Refugii. In: uo. 83–92.

57 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, A 57 Libri regii. 2. köt. Nr. 412. (327–328.); E 227 Libri donationum. 1. köt. 460. (Prága, 1549. június 6.). Az oklevélben I. Ferdinánd kikötötte, hogy Łobocki halála után örökségébe csak a felesége és mostohafia léphetnek.

58 AGAD MK 63, f. 263–263v (MRPS IV/3. Nr. 20873.); 73. f. 184. (MRPS IV/3. Nr. 22893.); 77. f. 337v–338. (MRPS V/1. Nr. 698.)

59 HHStA UA AA. Fasc. 53, Konv. B. f. 116–116v, 119. Stanisław Odrowąż rokonságban volt Łaskikkal Stanisław Łaski sógoraként. *Sikorski, J.*: Łaski Stanisław i. m. 254.

60 HHStA UA AA Fasc. 60. Konv. C. f. 44.

őt a lengyel ügyekhez. Ezek együttesen eredményezték, hogy a bécsi udvar értékes információforrásnak tekintette, amit Łobocki saját céljaira is felhasznált.

A politikai színtéren való szereplése jelentősen megnőtt, miután 1539. március 23-án I. Ferdinánd kinevezte királyi tanácsossá.⁶¹ A kinevezés gyakorlati jelentősége még ugyanebben az évben megmutatkozott a Szapolyai János követőivel folytatott háború alatt. 1539 őszén és 1540 elején I. Ferdinánd megbízta Łobockit, hogy más királyi biztosokkal együtt folytassa le a tárgyalásokat a Szapolyai-pártiakkal.⁶² A fokozódó oszmán fenyegetés következtében a királyi tanácsos részt vett a vármegyei védelmezési előkészületekben. Łobocki ugyanúgy 1538-ban (fenyegetés a Szapolyai-pártiak felől), mint három évvel később tiltakozott a sárosi vár jelentősen megemelkedett fenntartási és javítási költségei ellen, ami erőteljesen igénybe vette erőforrásait.⁶³ 1541. augusztus végén részt vett a török elleni védelemről tanácskozó eperjesi gyűlésen, egy évvel később a király rá és Thurzó Elekre bízta Szepeshely védelmének irányítását. Az oszmán veszedelemről ugyanakkor a királynak is írt, buzdítva őt a keresztény uralkodói kötelességek iránt.⁶⁴

A jelentésekben a török hírek mellett Łobocki kiemelt figyelmet fordított a lengyel, az erdélyi és a moldvai fejleményeknek. 1538 és 1539 fordulóján a moldvai oszmán hadjárat került előtérbe.⁶⁵ Véleménye megegyezett az uralkodóval a lengyel politikáról az oszmán terjeszkedés kapcsán. 1541 októberében úgy vélte, hogy I. Zsigmondot, bár el akarja kerülni a törökkel való háborút, mégis meg lehet nyerni a keresztény hadjáratnak, ha a keresztény fejedelmek áthidalják az egymás közötti viszályokat. A hadügyben is állást foglalt: szerinte a Habsburg haderő azért veszített, mert erkölcsé gyengébb az oszmánokénál. Tanácsolta, hogy nagyobb mértékben használják a lovasságot a törökök ellen és a katonai fegyelemre jobban figyeljenek. Az 1541. év végi előterjesztésben felvázolta a dunai flotta használatát megalapozó törökellenes háború tervét.⁶⁶ Jelentései mutatják a szerző alapos műveltségét. Ezek nem csupán jó latinsággal íródtak, hanem retorikai szempontból is színvonalasak. A leveleket szívesen ékesítette történelmi és irodalmi példákkal.⁶⁷

Łobockinak, bár állítása szerint „veszélyes dolog egy külső embernek írni királyokhoz a királyokról”, mégis jelentős szerep tulajdonítható a Bécs és Krakkó

61 HHStA Reichsregisterbücher. Ferdinand I. Bd. 4. f. 72.

62 HHStA UA AA Fasc. 40. Konv. C. f. 1–1v, Konv. E. f. 123–125., Fasc. 41. Konv. A. f. 23–27., Fasc. 41. Konv. C. f. 65–65v. A tárgyalások Somoson és Gönçben folytak. vö. *H. Németh I.*: Várospolitika i. m. I. 101–102.

63 HHStA UA AA Fasc. 46. Konv. F. f. 8–9. A 1538. évi esetre: *H. Németh I.*: Várospolitika i. m. I. 283–284.

64 HHStA UA AA Fasc. 46. Konv. B. f. 28–28v, 37–39. (G. Wernher beszámolója); HHStA Türkei I. Karton 5. Konv. 3. f. 47. (I. Ferdinánd válasza); Magyar Országgyűlési Emlékek. I–XII. Szerk. Fraknói Vilmos. (Magyar történelmi emlékek. 3. oszt. Országgyűlési emlékek) Bp. 1875. II. 281.; *Wagner C.*: *Analecta* i. m. I. 377. vö. Łobocki levele késmárkiaknak a város védelméről kassaiaktól és lengyelektől: uo. I. 76–77.

65 Łobocki I. Ferdinándhoz, Szepesváralja 1539. január 1.: HHStA UA Miscellanea Fasc. 431. A. Konv. A. f. 136–138.; *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării-Românești*. Publ. Andrei Veress. I: *Acte și scrisori (1527–1572)*. București 1929. Nr. 18. vö. *Gévy, A.*: *Urkunden* i. m. Bd. 3. Nr. 1. (5–7).

66 HHStA UA AA Fasc. 46. Konv. D. f. 9–11. A török hírekre l. : uo. Fasc. 48. Konv. C. f. 16–16v; a katonai tanácsokra: uo. Fasc. 52. Konv. C. f. 74v–76.; *Bucholtz, F.*: *Geschichte* i. m. V. 162–163.

67 Uo. Fasc. 44. Konv. C. f. 13–13v, Fasc. 46. Konv. B. f. 28–28v, Konv. D. f. 9–11v.

közötti információáramlásban. A lengyel és az erdélyi kérdés a beszámolóiban összefüggött. Krakkóból továbbította Ferdinándnak az Izabella leveleiről készült másolatokat, szinte azonnal a levelek megérkezése után.⁶⁸ 1542. augusztus 29-én bizalmas levélben jelentette a lengyel udvar negatív hozzáállását a gyalui egyezményhez.⁶⁹ Ebből az időből származik gyakran idézett diagnózisa a lengyel hatalmi viszonyokról. A lengyel udvar fő mozgatórugójának az erdélyi politika területén Bona királynét tekintette, aki a „triumvirekkel” (Piotr Gamrat érsek és Piotr Kmita nagymarsall) együtt ellenezte I. Zsigmond és fia pozitívabb viszonyulását a Habsburgokhoz.⁷⁰ Emellett Bona pártfogói növelték az oszmánoktól való félelmet, valamint igyekeztek megakadályozni a Zsigmond Ágost és Habsburg Erzsébet közötti házasságot. A Łobocki-levelek kiemelt jelentősége onnan is eredt, hogy az esküvői tárgyalások akkor már döntő fázisba kerültek. A tanácsos politikai szerepe kétségtelen, de kissé túlzónak tűnik az a vélemény, hogy ő volt az, aki valójában lehetővé tette I. Ferdinánd terveinek megvalósítását.⁷¹ Egy évvel később Łobocki szintén beszámolt a Jagellók családi ügyeiről: az ifjú király került Erzsébetet, amiért ismét Bonát tartotta felelősnek.⁷² 1543 elején I. Ferdinánd követeként Joachim Maltzannal együtt vett részt a lengyel országgyűlésen. Részletes jelentést tett a lengyel véleménykülönbségekről Izabella ügyében, beleértve a bizalmas tanácskozást Bonánál.⁷³ Többször is informált a Krakkóba érkező és onnan induló követségekről, a lengyel uralkodók itineráriumáról, illetve a hadműveletekről. Saját forrásokat is használt: például erdélyi híreket Izabella királyné „titkos emberétől” szerzett, a Jagellók politikájáról viszont Bona követőtől értesült.⁷⁴ Łobocki félt, hogy az általa közölt hírek őt és az embereit veszélybe sodorják, ezért nyomatékosan kérte Ferdinándot, hogy tartsa titokban a leveleit.⁷⁵ A másik oldalnak viszont a magyarországi helyzetről küldött híreket. Különösen bizalmas kapcsolatban állt Seweryn Boner-rel, aki a Łaski-árvák másik gyámja volt és közreműködött a vagyoni ügyekben. Az 1544. évi jelentés a konstantinápolyi hírekről, hódoltsági viszonyokról és a debreceni gyűlésről számolt be. Kritikusan bírálta a magyar nemesség törökbarát orientációját, de ezzel együtt reménytelennek tartotta az V. Károly politikájához kapcsolódó magyar várakozásokat is.⁷⁶

68 Uo. Fasc 48. Konv. B. f. 52–52v, 69.

69 Uo. Fasc. 48. Konv. B. f. 69.; vö. uo. Konv. D. f. 105.

70 HHStA UA AA Fasc. 48. Konv. C. f. 14–14v (1542. szeptember 7.). *Pajewski, J.*: Węgierska polityka i. m. 52–59. A lengyel-Habsburg viszonyról a 1540-es évek elején: *Anna Sucheni-Grabowska*: Zygmunt August. Król polski i wielki książę litewski 1520–1562. Kraków 2010. 48–74.; *Wijaczka, J.*: Stosunki i. m. 156–170.; *Dworzaczek, W.*: Hetman i. m. 106–124.

71 Vö. *Ludwik Kolankowski*: Dzieje polityczne unii jagiellońskiej. Warszawa 1932. 303.

72 HHStA UA AA Fasc. 52. Konv. C. f. 79v–80.

73 HHStA Polen I. Fasc. 4. Konv. 2. f. 10–13.

74 Uo. Fasc. 4. Konv. 2. f. 8v; Fasc. 5. Konv. 3. f. 8v.

75 HHStA UA AA Fasc. 48. Konv. B. f. 69; Konv. C. f. 14–14v.

76 Biblioteka Czartoryskich (Krakkó), kézirat 57. (Teki Naruszewicza t. 57). Nr. 52. 152–155.; Nr. 65. 283–286. A levél dátuma 1544. július 22. (festo Mariae Magdalena), a hibás leírást (július 25.) Óváry Lipót ismételte

Łobocki jelentéssorozata az 1540-es évek közepén szűnt meg. 1545-ben meghalt Erzsébet, így a Habsburgok szempontjából átrendeződött a helyzet a lengyel udvarban. Az oszmán kapcsolatokban Bécs politikáját a békére való törekvés jellemezte. Amikor 1545-ben meghalt a konstantinápolyi követ Hieronymus Adorno, I. Ferdinánd májusban Łobockira bízta a konstantinápolyi követséget, amelyet ki is hirdetett a Portán. Rövidesen döntésén változtatnia kellett, mivel Łobocki lemondott a küldetésről. Az új követ Niccoló Secco lett, aki Gerhard Veltwyck segítségével tovább vitte a megbízást.⁷⁷ A következő évekből nem ismerünk Łobocki más, a király szolgálatában tett diplomáciai feladatát.

Az utolsó fordulat 1551-ben következett be Maciej Łobocki életpályájában. Az I. Ferdinándnak „különböző időben és helyen hűségesen szolgáló”⁷⁸ tanácsos állt Izabella és János Zsigmond oldalára. Nem világos, pontosan mikorra tehető ez a lépés: 1550 elején még I. Ferdinánd tanácsosaként szerepelt a nyilvánosság előtt, 1551 szeptemberében azonban már Izabella udvarmestereként jelent meg. Már az 1549. évi tavaszi lengyelországi tartózkodásakor gyanús volt a lehetséges pártváltása miatt.⁷⁹ A kérdés megválaszolására utalhat a birtokügyek átrendeződése is: 1551 februárjában I. Ferdinánd visszavásárolta Késmárkot Łobockitól.⁸⁰ Feltételezhető, hogy Łobocki előtt bezárták a karrier- és birtoklási perspektívák további lehetőségeit Magyarországon, fiúutód híján. 1551-ben véget is ért kollektív gyámsága Albert Łaski fölött. Maga Łobocki nem tisztázta pálfordulását. A diplomáciai levelezésben átpártolása akkor került csak szóba, amikor az Erdélyből távozó Izabella királyné 1551 szeptemberében elküldte őt tárgyalni I. Ferdinándhoz a sziléziai hercegségekről és a kárpótlásról. Izabella mentséget talált ki Łobocki ügyében, akit ekkor már tanácsosának és udvarmesterének is kinevezett. Az új úrnője azt írta, hogy maga Łobocki méltatlannak tartotta egyszerre két úrnak szolgálni és csak a királyné kérésére vállalta a szolgálatot, ugyanúgy a jelenlegi küldetésben, mint servitoraként.⁸¹ Az érintett november 20-ai levelében szóba hozta az átpártolást. Emlékeztette a királyt, hogy mindig teljes elszántsággal szolgált neki és a keresztény respublikának, most viszont megszabadult (exoneraverim) a tanácsosi feladataitól.⁸²

meg, eltorzított névalakkal (Lehoczki): Óváry Lipót: A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának oklevél-másolatai. 1–3. Bp. 1890–1901. 2. Nr. 421. (88.)

77 HHStA Türkei I. Karton 6. Konv. 2. f. 5–8., 9., 43–47.

78 ELTE Egyetemi Könyvtár Kézirattár, Coll. Kaprinayana B. 28. köt. 217.; ETE V. Nr. 7. (I. Ferdinánd adománylevele).

79 Urban, W.: Łobocki Maciej i. m. 375.

80 Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv, Hoffinanz Ungarn (a továbbiakban: FHKA HKA HU), Rote Nummer 3. Konv. 1551. f. 7. (parancs a Magyar Kamarához, 1551. február 17.).

81 [...] quamvis et idem indignum apud se duobus dominis servire (timens Mtt. Vestrae ex hoc indignationem) putabat. Nostris tamen admonitionibus ac rationibus persuasus ille [...] non solum obeundem legationis huius onus in se suspicere, sed et servitor noster esse non denegavit – HHStA UA AA Fasc. 60. Konv. A. f. 20. (1551. szeptember 23.). A megbízólevelek: uo. f. 36v–37., Konv. B. f. 91.; I. Ferdinánd válasza: uo. Fasc. 60. Konv. B. f. 26–26v.

82 Uo. Fasc. 60. Konv. C. f. 44–44v.

Łobocki 1551–1552. évi követségeivel Izabella kárpótlásának ügyében intenzíven foglalkozott a történetírás, így terjedelmi okokból nem érintem itt az eseményesort.⁸³ A megbízásoknak köszönhetően az udvarmester a királyné közvetlen közelébe került. A küldetéssel nem aratott sikert, az Izabellának szánt sziléziai javakat kevésnek találta. Mégis megszerezte a királynénak és udvarának a messze nem elegendő összeget. Azt tanácsolta Izabellának, hogy a szerény és bizonytalan kilátások ellenére fogadja el a Habsburg ajánlatot. Ebből eredt az a vélemény, amelyet Forgách Ferenc terjesztett históriájában, miszerint I. Ferdinánd „ígéreteivel megvesztegette” Łobockit, hogy Giorgio Biandrata segítségével fogadtassa el Izabellával a sziléziai ajánlatot.⁸⁴ Hogy e véleménynek mégis valós tartalma lehetett, arra az a tény utal, hogy Łobocki ellátta I. Ferdinánd követeit néhány hírral Izabella taktikájáról: hogy a királyné, magyaroktól megihletve, szándékosan késlelkedik a tárgyalásokkal.⁸⁵

Haláláig aktívan tevékenykedett: sokatmondó, hogy 1553-ban ismét főleg Albert Łaski ügyeivel foglalkozott. Albert gyámjának tekintette magát, ahogyan ezt I. Ferdinándnak írta, közbenjárását kérve Zsigmond Ágostnál a tanítványa érdekében.⁸⁶ Párhuzamosan a Habsburg uralkodóval is tárgyalt.⁸⁷ Łobocki 1553. augusztus 3-ai halála után az udvarmesteri méltóságot egy másik lengyel, Mikołaj Cikowski foglalta.⁸⁸

Maciej Łobockiról a történetírók véleménye megoszlik. Általában a szerzői rokonszenv befolyásolta a véleményüket és a felkutatott forráscsoport jellege. Volt, aki tekintettel a helytörténeti szerepére látta benne a hatalomvágyó, idegen és gátlástalan rablót, aki ráadásul bitorolta a magyar nemesi család tulajdonát.⁸⁹ Egyrészt hazaárulással vádolták a Habsburgoknak írt jelentései miatt, másrészt dicsérték a diplomáciai tehetségét, valamint a széles műveltségét és Albert Łaski gondos nevelését.⁹⁰ Nyilván nem lehet csak köpönyegforgatásként értékelni az

83 *Alfons Huber*: Die Verhandlungen Ferdinands I. mit Isabella von Siebenbürgen. Archiv für Österreichische Geschichte 78. (I. Hälfte). Wien 1891. 10–15.; *Veress Endre*: Erdély fejedelmi interregnuma (Izabella királyné diplomáciai működése) 1551–1556. Bp. 1899. 21–42.; *Uő*: Izabella i. m. 337–359.; *Pajewski, J.*: Węgieńska polityka i. m. 77–87. A tárgyalásokra: HHStA UA AA Fasc. 60. Konv. C. f. 25–28., 29–29v, 60–61v, Fasc. 61. Konv. A. f. 16–17., 41–43v, Konv. C. f. 35–40. (követutasítás), 41–60.; AGAD LL t. 15. f. 25–51.; *Barabás Samu*: Erdély történetére vonatkozó regesták, 1551–1553-ig. Történelmi Tár 14. (1891: 3. sz.) 431–454., uo. 4. sz. 639–659., 15. (1892: 1. sz.) 142–158., uo. 2. sz. 267–291., uo. 3. sz. 474–492., uo. 4. sz. 651–683.

84 duo viri [...] ex intimis ipsius reginae, per Ferdinandum promissis corrupti, reginam impulerunt – Ghymesi Forgách Ferencz nagyváradi püspök magyar históriája 1540–1572. Közli Majer Fidé. Bev. Toldy Ferenc. (Monumenta Hungariae Historica. Scriptorum, 16.) Pest 1866. 30.; *Hopp Lajos – Jan Ślaski*: A magyar-lengyel műtszemlélet előzményei. Politikai és kulturális hagyományok Báthory Istvánig. Bp. 1992. 44.; *Orgona A.*: Jan Zygmunt i. m. 9–10. vő. Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája. S. a. r. Benits Péter. I/2. Bp. 2003. 173.

85 *Veress E.*: Erdély i. m. 62–63.

86 HHStA Polen I. Fasc. 6, Konv. 5. f. 70–71. Válasz: uo. Fasc. 7. Konv. 1. f. 1–1v.

87 FHKA HU Rote Nummer 4. Konv. 1553. július f. 8–11. (1553. július 4.).

88 *Veress E.*: Erdély i. m. 42., 74. Łobocki halála után Jan Wolff is lépett Izabella szolgálatába titkárként.

89 *Berzeviczy E.*: A tarkóiek i. m. 742–743.

90 Negatívan: *Kolankowski, L.*: Dzieje i. m. 303.; pozitívan: *Veress E.*: Erdély i. m. 22., 42.; *Aleksander Kraushar*: Olbracht Łaski, wojewoda sieradzki. Wizerunek historyczny na tle dziejów Polski XVI wieku. I–II.

életpályáját. Sokkal inkább a Mohács utáni „útkeresés” szemszögéből érdemes értékelni életének fordulópontjait. Az életrajza minden bizonnyal további vizsgálatokat igényel: hiányos a tudásunk a kulcsfontosságú pályafordulatairól és egyes diplomáciai megbízásairól. Eddigi ismereteink azonban már önmagukban is sokat mondanak a kor viszonyairól: az eliten belüli áttrendeződésekről, Felső-Magyarország hatalmi összecsapásairól, információáramlásáról és nem utolsósorban a lengyel-magyar, illetve a Jagelló-Habsburg kapcsolatokról, amelyben nagy szerepe volt Łobockinak, hiszen igen hatékony közvetítőnek bizonyult.

Łobocki életútja jelentőséggel bír a korabeli lojalitás- és identitásfelfogás tekintetében is. Szembetűnő, hogy ami változatlan maradt a viharos életében, az a családi kötelek és érdekek iránti kötelesség: bármelyik uralkodónak is szolgált, előtérben volt nála a Łaskikhoz való lojalitás. Ez viszont nem teljesen felelt meg a familiárisi viszornak, inkább közös családi vállalkozásnak tűnik, pontosabban annak hivatalnoki és politikai hátterének.⁹¹ Az élete egyben érdekes eset a művelt clericus világi karrierjét tekintve. Maciej Łobocki diplomáciai és ügynöki tevékenysége jól illeszkedik a 16. század folyamán terjedő modellbe, amelyben a diplomáciai tevékenységével összekapcsolta a saját és az „állami”, illetve dinasztikus érdekeket, mindenkor szem előtt tartva azok lehetséges hasznát.⁹² Ha ezen eszme egyik mesterének Hieronim Łaskit tekintjük, akkor az unokatestvére kétségtelenül ügyes tanítványa és társa volt e tevékenységi körben.

Warszawa–Kraków 1882. I. 28.; *Ryszard Zieliński – Roman Żelewski: Olbracht Łaski. Od Kieźmarku do Londynu.* Warszawa 1982. 16–17.

91 Vö. megjegyzéseket a Łaski-klientúráról: *Tańfilowski, P.*: Jan Łaski i. m. 289–293.

92 Vö. *Gerhard Rill: Humanismus und Diplomatie. Zur Geschichte des Gesandtenwesens unter Ferdinand I.* Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 25. (1972) 579. („Landesknechtstum der Diplomatie”).

